

Date: 5th June-2026

ONA TILI TA'LIMIDA TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATI

Eshmurodova Madinabonu Rahmonqul qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti 204-
guruh magistranti

Annotasiya: Ushbu maqolada ona tili darslarida tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirishning bugungi kundagi holati, undagi ijobiy o'zgarishlar va mavjud muammolar tahlil qilingan. Tadqiqotda o'quv dasturlari, darsliklar va amaliy pedagogik jarayondagi yondashuvlar ko'rib chiqilib, tinglash faoliyatini samarali tashkil etish bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, tinglab tushunish, auditiv ko'nikma, ta'lim sifati, kommunikativ yondashuv, o'quv dasturi.

KIRISH

Ona tili ta'limi nafaqat yozma va og'zaki nutqni, balki tinglab tushunish ko'nikmasini ham rivojlantirishni taqozo etadi. Zamonaviy ta'lim standartlarida o'quvchining eshitgan ma'lumotini qabul qilish, tahlil qilish va undan xulosa chiqarish qobiliyati alohida ta'kidlanadi. Biroq, amaliyotda bu ko'nikma ko'pincha ikkinchi darajali jarayon sifatida qaralib, asosiy e'tibor o'qish va yozishga qaratilmoqda.

MAVJUD HOLAT TAHLILI

So'nggi yillarda ona tili ta'limida kommunikativ yondashuv joriy etilishi bilan tinglab tushunishga bo'lgan e'tibor oshdi. Yangi avlod darsliklarida audio materiallar, tinglashga oid topshiriqlar kiritila boshlandi. Shuningdek, ta'lim tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish kengayishi o'quvchilarga turli audio va video manbalarga murojaat qilish imkonini yaratdi. Davlat ta'lim standartlarida ham o'quvchilarning auditiv idrok darajasini baholash mezonlari belgilab berilgan.

MAVJUD MUAMMOLAR

Shunga qaramay, maktab amaliyotida bir qator jiddiy muammolar saqlanib qolmoqda. Birinchidan, dars vaqti cheklanganligi sababli o'qituvchilar tinglab tushunish mashg'ulotlariga yetarli vaqt ajrata olmaydilar. Ikkinchidan, maktablarda, ayniqsa qishloq joylaridagi ta'lim muassasalarida zamonaviy audio jihozlar va texnik vositalar yetishmovchiligi kuzatiladi. Uchinchidan, o'qituvchilarning o'zlarida tinglab tushunishni baholash va uni dars jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha yetarli metodik tayyorgarlik yo'qligi holatni murakkablashtirmoqda. To'rtinchidan, mavjud darsliklardagi tinglash topshiriqlari ko'pincha formal xarakterga ega bo'lib, o'quvchilarning real hayotdagi kommunikativ ehtiyojlarini to'liq qamrab olmaydi.

TAKLIF VA YECHIMLAR

Mavjud holatni yaxshilash uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, o'qituvchilar uchun tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish bo'yicha maxsus metodik seminarlar va treninglar tashkil etilishi kerak. Darsliklarda tinglash materiallari

Date: 5th June-2026

hajmi va sifatini oshirish, ularni QR kod orqali audio versiyalar bilan ta'minlash maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, o'quvchilarning tinglab tushunish darajasini baholash uchun maxsus rubrikalar va mezonlar ishlab chiqilishi, shuningdek, maktab kutubxonalarida audio kitoblar fondini boyitish lozim.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida ona tili darslarida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishning mavjud holati o'rganildi va uning samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, garchi so'nggi yillarda ta'lim tizimida ijobiy o'zgarishlar kuzatilsa-da, tinglash faoliyati hali ham tizimli va uzluksiz amalga oshirilmayapti.

Birinchidan, o'tkazilgan kuzatishlar va pedagogik tajriba natijalari shuni tasdiqladiki, o'quvchilarning 60 foizi audio matnlarni tinglaganda asosiy g'oyani aniqlashda qiynaladi. Bu holat, ayniqsa, murakkab sintaktik tuzilmaga ega bo'lgan badiiy va publitsistik uslubdagi matnlarda yaqqol namoyon bo'lmoqda. O'quvchilar ko'pincha so'zma-so'z tarjima qilishga intilishadi, bu esa ma'lumotni umumlashtirish va xulosa chiqarish jarayonini sekinlashtiradi. Natijada, ular nutq egasining niyatini va kontekstual ma'nolarini to'liq angalay olmaydilar.

Ikkinchidan, darsliklardagi tinglash topshiriqlarining mazmuni va sifati bo'yicha tahlillar shuni ko'rsatdiki, mavjud materiallarning aksariyati monologik xarakterga ega bo'lib, dialogik va polilogik vaziyatlarni qamrab olmaydi. Bu esa o'quvchilarni real hayotdagi dinamik muloqotga tayyorlashda yetarli emas. Tadqiqot ishtirokchilari orasida o'tkazilgan so'rovnoma natijasida ma'lum bo'ldiki, o'quvchilarning 75 foizi darsda tinglash mashg'ulotlarini zerikarli deb hisoblaydi, chunki ular interaktiv elementlardan mahrum. Shu bilan birga, o'qituvchilarning 40 foizi tinglab tushunishni baholash uchun aniq mezonlar va rubrikalarga ega emasligini tan oldi. Bu esa baholash jarayonining subyektiv bo'lishiga olib kelmoqda.

Uchinchidan, texnik ta'minot masalasi ham jiddiy to'siq sifatida qolmoqda. Shahar maktablarida audio jihozlar nisbatan yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lsa-da, qishloq joylardagi maktablarda internet tezligi pastligi va maxsus audio xonalar yo'qligi sababli sifatli audio materiallardan foydalanish imkoniyati cheklangan. Natijada, o'quvchilarning auditiv idrok darajasi hududlar kesimida keskin farq qilmoqda.

To'rtinchidan, pragmatik yondashuvning yetishmovchili kuzatilmoqda. Hozirgi amaliyotda tinglash ko'proq mexanik eshitish va ma'lumotni takrorlash darajasida qolmoqda. O'quvchilar tinglangan matndagi ironiya, kinoya yoki madaniy ishoralar kabi nozik ma'nolarni ajrata olmaydilar. Tadqiqot davomida sinov tariqasida joriy etilgan kontekstual tahlil va maqsadni aniqlash strategiyalari qo'llanilgan eksperimental guruhlarda o'quvchilarning tinglab tushunish ko'rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan 25-30 foizga yuqori bo'ldi. Bu esa pragmatik yondashuvning samaradorligini isbotlaydi.

XULOSA

Ona tili ta'limida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish bugungi kunda dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Mavjud ijobiy o'zgarishlarga qaramay, texnik ta'minot, metodik yondashuv va baholash tizimidagi kamchiliklarni bartaraf etish talab etiladi.

Date: 5th June-2026

Faqatgina kompleks yondashuv orqaligina o'quvchilarda yuqori darajadagi auditiv madaniyatni shakllantirish va ularni hayotiy vaziyatlarda erkin muloqot qilishga tayyorlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlari. Toshkent, 2017.
2. Jo'rayev N., Qodirov A. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2019. 312 bet.
3. Karimov Sh. Zamonaviy ta'limda kommunikativ yondashuv va uning o'ziga xosliklari. Pedagogika jurnali, 2021, 4-son, 45-50-betlar.
4. Rost M. Teaching and Researching Listening. London: Pearson Education, 2011. 320 p.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Ona tili va adabiyot fanidan 5-9-sinflar uchun o'quv dasturi. Toshkent, 2021.

